

James Nottingham

UTMANINGS- MODELLEN

Ge dina elever rätt motstånd och
stöttning genom lärandegropen

Översättning: Eva Sundmyr

NATUR & KULTUR

A large blue bowl-shaped structure is filled with silhouettes of children in various playful poses. Some are standing on the rim, some are jumping, some are climbing, and some are sitting or lying on the bottom. The background is a solid orange color.

UTMANINGSMODELLEN I PRAKTIKEN

10.0 INLEDNING

I DET HÄR KAPITLET ska vi gå igenom tankarna bakom fem olika lärandeutmaningar. De viktigaste punkterna tar upp följande:

1. Det finns sex olika exempel på begrepp: färg, droger, att döda, husdjur, socialt nätverkande samt bevis och indicier.
2. Till varje begrepp finns en introduktion och några förslag på frågor som kan bidra till att skapa kognitiv konflikt, liksom några ”gropverktyg” för att hjälpa eleverna att klättra upp ur gropen.
3. Frågorna och aktiviteterna ska enbart ses som förslag. Jag förväntar mig *inte* att du kommer att behöva använda alla frågor. Däremot föreslår jag att du väljer ut några stycken som du kan ställa till dina elever, och bara om det behövs. Det kan i stället hända att andra frågor uppstår spontant.

10.1 FÄRG

ÅLDERSGRUPPEN 6–16 ÅR.

Ämnen: NO, bild/estetiska ämnen, media.

STEG 1: DEFINIERA BEGREPPET

Färg är ett särskilt lämpligt ämne för en lärandeutmaning på grund av dess mångtydighet: vad det är, var det kommer ifrån och om det existerar i den fysiska världen eller bara är en varseblivning. Med andra ord, skulle det finnas om människor inte kunde uppfatta färger?

Färg har dessutom en stor betydelse i våra liv. Visuella erfarenheter har stark anknytning till färger. Människor reagerar känslomässigt på färger. Och ändå

kanske färger inte existerar bortom människors och andra levande varelsers sinnen och förmågor!

Ser vi sådant som faktiskt inte existerar? Om vi till exempel tittar på en banan så uppfattar vi den kanske som gul, men finns det "gula" kvar om vi tittar bort? Eller är det när vi känner igen en banan som en föreställning om "gult" väcks hos oss?

Det kan vara väldigt roligt att utforska begreppet färg tillsammans med eleverna. Kom bara ihåg att syftet inte är att få fram "rätt" svar, utan att guida eleverna genom utmaningsmodellen för att skapa en mer komplex och fullödlig förståelse av begreppet.

Utmaningspotential

- Finns färgen i våra sinnen eller hos objektet?
- Kan vi alltid lita på våra sinnen?
- Hur påverkar färg våra känslor och vår personlighet?

STEG 2: SKAPA KOGNITIV KONFLIKT

Några av de viktigaste områdena att undersöka i anslutning till begreppet "färg" är:

- hur verklig färg är
- vår varseblivning av färg
- våra föreställningar om färg
- färgers sociala betydelse
- färgers psykologiska betydelse
- vad vi tror om färg
- färg i naturen
- identitet
- förändring
- välbefinnande
- säkerhet
- fördomar kring färg.

Frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 6–12 år:

- Vad är färg?
- Är färger verkliga?
- Om du skulle skriva en bok om färger, vad skulle du skriva?
- Hur många färger kan du se just nu?
- Har allting en färg?
- Vilka färger har dina drömmar?
- Tänker du i färg?
- Kan vi känna i färg?
- Har ljud färger?
- Kan man höra olika färger?
- När man tittar på rött, hur kan man veta att det är rött?
- Hur skapas färg?
- Varför ser vi färger?
- Är regnbågar verkliga?
- Om du vore en färg, vilken färg skulle det vara?
- Hur skulle världen vara utan färger?
- Finns det några färger som är otäckare än andra?
- Har allting en färg?
- Är svart och vitt färger?
- Är färger bara namn som vi använder eller berättar de något mer för oss?
- Vilka saker finns i olika färger? Säg om följande saker har olika färger, och i så fall vilka färger de finns i: hundar, glass, himlen, blommor, gräs, vatten, eld, människor, fotbollar, vintern, sorg, rullskridskor, en viskning, skratt, hösten.

- Om en apelsin inte vore orange, skulle den då vara en annan frukt? Varför kallar vi bananer ”gula” och plommon ”lila”?

Frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 12–16 år:

- Har alla färger ett namn?
- Om vi tittar på den här färgen, ser vi alla samma färg?
- Vilken färg har ljudet av en polissiren?
- Tror du att det kan komma att uppstå nya färger?
- Hur skulle det vara att ändra färger?
- Ändras färger?
- Finns det sådant som inte har någon färg alls? Till exempel rymden eller ljus.
- Finns det sådant som många färger? Till exempel rymden eller ljus.
- Om något är rött, kan det också vara blått? Kan det vara rosa? Kastanjebrunt?
- Består den gröna färgen av blått och gult? Om det är så, är allt som är grönt enbart blått och gult? Eller kan det vara något bara i sig självt?
- Ser allt grönt likadant ut?
- Vad är skillnaden mellan en ton och en nyans?
- Känns alla blå saker likadana? Som himlen eller en blå filt.
- Kan färger få oss att känna oss på något särskilt sätt?
- Vilken färg har en spegel?
- När är gult gulare än gult?
- Finns det något sådant som den perfekta färgen?
- Finns det särskilda färger för särskilda personer?
- Kan du föreställa dig en perfekt färg?
- Har vi samma färgkod för fara som djur har för att varna varandra?
- Kan samma färg både varna och locka oss?

- Är brunt en bra färg för godis? Är det en bra färg för choklad?
- Varför associerar vi blått och inte grönt med simbassänger?
- Påverkar färger vårt doft- och smaksinne?
- Bör vi alltid lita på våra sinnen?
- Kan vissa färger få oss att tänka på olika saker?
- Vem berättade för dig att en bestämd färg var en viss färg?
- Kan vi verkligen vara säkra på att vi alla ser samma färger?
- Vad tror du att det kan medföra att klä små barn i könsbundna färger?

STEG 3: KONSTRUERA FÖRSTÅELSE

Om dina elever har fastnat i gropen och har svårt att ta sig upp igen kan du föreslå att de använder begreppshörn som i figur 62. Modellen har sitt ursprung i begreppstabellerna i avsnitt 6.3.8.

Skriv begreppet i mitten av tabellen. Be sedan eleverna att ta fram exempel för varje kategori i hörnen. Dessa anges i kursiv stil i figur 62, men du ger förstås eleverna en version utan exempel.

FIGUR 62: BEGREPPSTABELL (MED EXEMPEL)

<p>FRASER</p> <p>Fraser eller meningar där ordet "färg" ingår</p> <p>Exempelsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betty Blue – 37,2 på morgonen • Hon har ingen färg på kinderna • Hans fräckhet färgade hennes bedömning <p>SYNONYMER OCH ANTONYMER</p> <p>Exempelsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schattering • Ton • Skiftning • Nyans 	<p>FÄRG</p>	<p>SAMMANHANG</p> <p>Sammanhang där "färg" är viktigt</p> <p>Exempelsvar:</p> <p>Regnbågar Frukt Konst Varningsskyltar</p> <p>BESLÄKTADE IDÉER</p> <p>Exempelsvar:</p> <p>Konst Varseblivning Sinnen</p>
---	--------------------	--

Ett annat "gropverktyg" som fungerar särskilt bra med det här begreppet är rangordning. Modellerna för pyramiduppställning, diamantuppställning och linjär rangordning beskrivs i avsnitt 6.3.3.

Kriteriet för rangordning kan vara något av följande:

- mest/minst spännande
- mest/minst användbart i vardagslivet
- mest/minst meningsfullt
- färger som skapar känslor av lugn, upprördhet, säkerhet, rädsla, tacksamhet et cetera
- färger som fungerar som varningssignaler.

STEG 4: REFLEKTERA

Exempel på tillbakablickande frågor

- Vad är färg?
- Vilken inverkan har färg på vårt vardagsliv?
- Hur påverkar färg vårt humör och vår läggning?
- Hur skulle världen vara utan färg?
- Vilka färger tycker du är könsbundna?
- Vem tror du det var som bestämde att det skulle vara just de färgerna?
- Är det tänkbart att de könsstereotypa färgerna kan härstamma från skillnader mellan pojkars och flickors favoritfärger?
- Bestäms färger utifrån läggning eller uppfostran?
- Är vi de enda levande varelserna som ser färger?
- Har du några fler frågor kring begreppet "färg"?

10.2 DROGER

ÅLDERSGRUPPEN 12–16 ÅR.

Ämnen: Personlig hälsa, social- och medborgarskapsfrågor.

STEG 1: DEFINIERA BEGREPPET

Begreppet ”droger” går tillbaka tusentals år i tiden. Kokabusken har betraktats som en medicinalväxt och ibland en magisk ”drog” och har kunnat spåras till Anderna för över 4 000 år sedan. Det finns också belägg för att människan bryggde öl så tidigt som för 7 000 år sedan, även detta något som vissa människor betraktar som en drog.

I många skolor är droginformation en viktig del av läroplanen på gymnasiet. Det är också ett hett debattämne bland politiker världen över. Allt detta gör droger till ett intressant begrepp för en lärandeutmaning.

Utmaningspotential

- Ska vi ge människor maximal frihet att göra egna val och bestämma över sina liv?
- Tycker du att det kan finnas tillfällen när det är okej att använda droger? Under vilka omständigheter?
- Innebär myndigheternas bestämmelser om att droger är skadliga att de verkligen är det?

STEG 2: SKAPA KOGNITIV KONFLIKT

Några av de viktigaste områdena att utforska i anslutning till begreppet ”droger” är:

- kompistryck
- positiv övertygelse
- påverkan
- risk
- lagen
- brott
- legalisering

- lagliga och olagliga droger
- receptbelagda droger
- förfalskade droger
- drogberoende.

Frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 12–16 år:

- Vad menar vi med begreppet ”droger”?
- Varför finns det droger?
- Är droger dålig för oss?
- Vad tycker du om droger?
- Kan man gå genom livet och undvika droger helt och hållet?
- Vad är skillnaden mellan receptbelagda droger och olagliga droger?
- Varför är det tillåtet för läkare att skriva ut droger som annars skulle vara olagliga?
- Vad är partydroger?
- Hur stort drogbruk är för stort?
- Hur stort intag av alkohol är för stort?
- Vad är beroende?
- Har du någonsin gjort något som du inte ville?
- Varför har vi lagar?
- Vad vet du om lagarna som gäller droger?
- Har vi några regler för att skydda oss själva eller bara regler som skyddar andra människor?
- Om du börjar använda droger, kommer du alltid att fortsätta använda dem?
- Om någon har som mål i livet att vara lycklig och droger gör personen lycklig, är det okej?
- Vad finns det för argument för att göra alla droger lagliga?

- Vilka effekter har droger?
- Vilka är fördelarna för samhället med att bestraffa droganvändning?
- Kan skam förstöra människors liv?
- Vad motiverar människor att ta droger?
- Varför skulle vissa människor missbruka droger?
- Om fler droger legaliserades, skulle fler människor använda dem då?
- Är det okej att ha kompisar som man bara festar tillsammans med?
- Om något är lagligt, betyder det att det inte är skadligt eller beroendeframkallande?
- Innebär myndigheternas bestämmelser om att droger är skadliga att de verkligen är det?
- Vad finns det för risker med självmedicinering när man inte mår bra?
- Det finns många ämnen som är farliga och skadliga, borde myndigheterna därför förbjuda ohälsosam mat som flottyr munkar?
- Om alla droger vore lagliga, skulle räddningstjänsten vara skyldiga att hjälpa om något hade överdoserat?
- Om något blev skadad eller sjuk av naturliga orsaker, skulle de vara skyldiga att hjälpa den personen först?
- Varför blir vissa människor beroende av droger men andra inte?
- Vem påverkar dig?
- Är vi alla beroende av något, även om vi inte inser det?

STEG 3: KONSTRUERA FÖRSTÅELSE

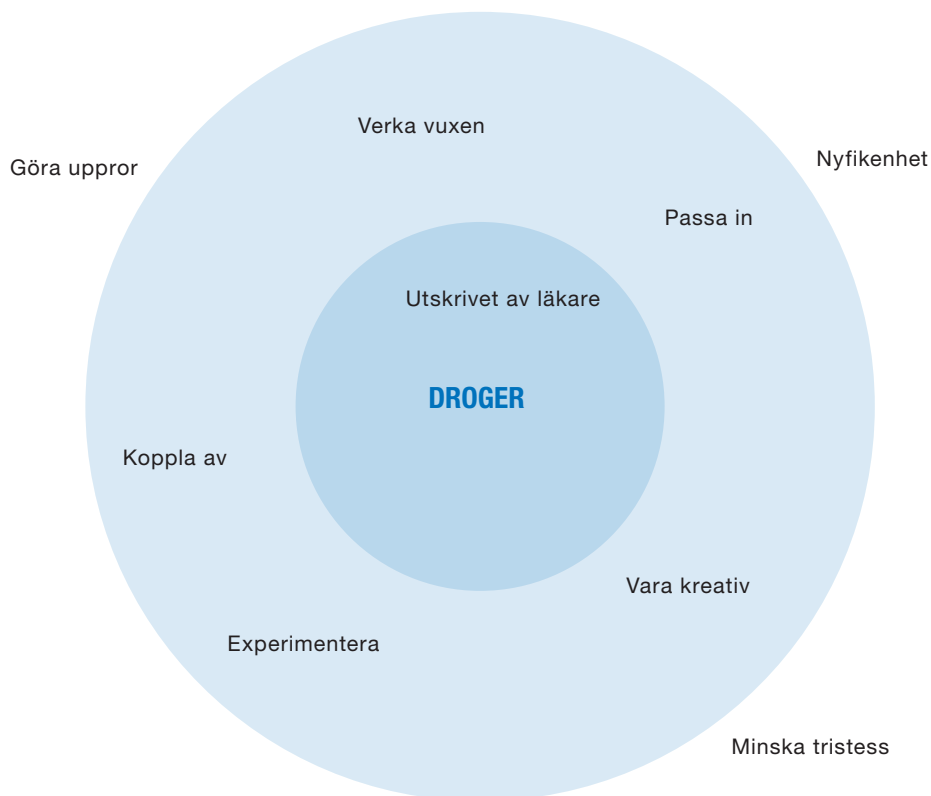
För att tydliggöra kriterier och egenskaper hos ett begrepp kan eleverna använda gropverktyget begreppsmål som beskrivs närmare i avsnitt 6.3.1

Be dem rita två cirklar, en inre och en yttre, som i figur 63. I den inre cirkeln skriver de begreppet droger, och i den yttre skriver de alla tankar som de har fått så här långt under utmaningsmodellen. Exempelen i figuren utgår från frågan: ”Varför börjar människor använda droger?”

Sedan tar eleverna en tanke i taget och försöker avgöra om den beskriver en nödvändig egenskap (den flyttas då till innercirkeln), en trolig egenskap (den

lämnas då i yttercirkeln) eller mycket sällsynt egenskap (den flyttas då utanför cirklarna).

FIGUR 63: BEGREPPSMÅL (MED EXEMPEL)

Ett annat gropverktyg som eleverna kan ha nytta av är rangordning i diamantuppställning som beskrivs i avsnitt 6.3.3. Figur 63 visar några exempel på tankar som utgår från frågan: "Vilka faktorer är viktiga för att ta ställning till droganvändning?"

FIGUR 64: EXEMPEL PÅ DIAMANTUPPSTÄLLNING OM DROGER

Du vet hur drogmissbruk utvecklas och på vilket sätt droger allvarligt kan påverka kroppen – samt de konsekvenser som det kan innebära.	Du vågar be om hjälp när du har hamnat i svårigheter.	Du umgås med människor som du gemensamma intressen med.
Du kan hantera andra som vill påverka dig att göra saker som du inte vill.	Du tycker det är rätt att göra sådant som du tror på.	Du tänker alltid noga igenom dina beslut.
Du trivs med att vara en förebild för andra och föregå med gott exempel.	Du kan avgöra när droganvändning håller på att bli ett problem.	Du gillar att följa trender och brukar hänga på om "alla andra gör det".

STEG 4: REFLEKTERA

Exempel på tillbakablickande frågor

- Varför är åldern så avgörande för när någon börjar använda alkohol?
- Känner du att du vet vart du kan vända dig om du skulle behöva råd och stöd?
- Känner du att du vet mer om droger och alkohol nu än i början av lektionen?
- Tycker du att det kan finnas tillfällen när det är okej att använda droger?
- Har du några fler frågor kring begreppet "droger"?

10.3 ATT DÖDA

ÅLDERSGRUPPEN 10–16 ÅR.

Ämnen: Personlig hälsa, social- och medborgarskapsfrågor, NO.

STEG 1: DEFINIERA BEGREPPET

Att döda är ett begrepp som både har intresserat och förbryllat människor i århundraden. Knappast någon moralisk frågeställning har varit lika allmängiltig, evig och oomtvistad, oavsett samhällelig eller historisk kontext, som uppfattningen att ”Det är fel att döda”. Men med tanke på hur många som anser att det är en grundregel som kan innebära flera undantag, verkar sammanhanget ha stor betydelse.

Utmaningspotential

- Är det alltid fel att döda?
- Går det att säga varför det anses vara mer fel att döda människor än andra levande varelser?
- Vem kan avgöra när det är berättigat att döda en levande varelse?

STEG 2: SKAPA KOGNITIV KONFLIKT

Några av de viktigaste områdena att utforska i anslutning till begreppet ”att döda” är:

- rättfärdigande
- risk
- lagen
- mord
- avrättning
- val/alternativ.

Frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 12–16 år:

- Vad innebär det att döda?
- Är det alltid fel att döda?

- Under vilka omständigheter skulle det klassas som ett brott att döda?
- Under vilka omständigheter skulle det inte klassas som ett brott?
- Är det alltid fel att ta en annan människas liv?
- Är det absolut värsta som någon kan göra att ta en annan människas liv?
- Anser vissa att företeelsen att döda omfattar alla levande varelser, medan andra anser att det enbart omfattar människor?
- Finns det undantag som kan rättfärdiga dödande? Finns det några situationer när det kan vara moraliskt godtagbart?
- Kan det någonsin finnas ett behov av att döda?
- Vilken kompetens och kunskap skulle en person behöva för att kunna avgöra när det är godtagbart att döda?
- Mord anses som olagligt eftersom det berövar någon livet, men liv är ju gemensamt för alla levande varelser, som växter och djur, är det alltså fel att beröva något levande livet?
- Varför anses det oftast som mindre allvarligt att döda ett djur än att döda en människa?

Fler frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 12–16 år:

- När vi säger att ”det är fel att döda”, kan det finnas något mått på hur fel det är?
- Vilket straff anser du att det borde vara för mord (när någon avsiktligt har dödat någon annan)?
- Om vi skulle utforma en uppsättning regler för hur en människa ska fungera i samhället, på vilken plats i ordningen kommer då ”du får inte döda”?
- Finns det några kriterier för varför man inte får döda en människa, som inte skulle gälla för andra levande varelser?
- Skulle en stridssituation utgöra en skillnad för att ta någons liv, till exempel mellan soldater eller mellan soldater och civila?

- Tror du att det våld som regelbundet visas på tv, i sociala medier, videospel och filmer har ökat acceptansen för dödande? Har det blivit mer tillgängligt?
- Finns det någon annan och starkare moralisk uppfattning som är mer allmängiltig än ”det är fel att döda människor”?
- Räknas handlingar som att röka, dricka eller delta i riskabla idrottsaktiviteter med mera som skadliga för den egna kroppen, och skulle de i så fall vara fel om de resulterade i döden?
- Vem har rätten till ens liv, om det inte bara är man själv? Kan någon hävda rätten till någon annans liv eller till delar av det?
- När det gäller dödsstraff, kan någon påstå sig vara 100 procent säker på att en brottsling eller någon annan förtjänar att dö?
- Vilken erfarenhet, kompetens eller kunskap skulle en person behöva för att fatta beslut om liv och död?
- Även om många anser att det är fel att döda människor, är det ett undantag att döda mördare? Finns det andra undantag?
- Är dödsstraff mer avskräckande än fängelse? Visar sig det i brottsstatistiken? Skulle sannolikheten för fler mord öka utan dödsstraff?

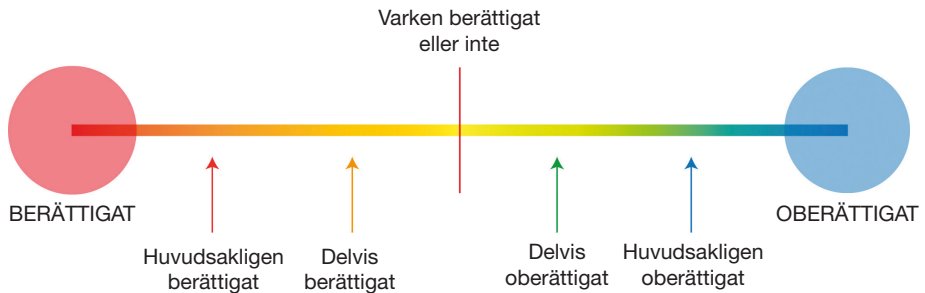
STEG 3: KONSTRUERA FÖRSTÅELSE

Medan dialogen fortskrider kan eleverna använda en åsiktslinje för att markera sina (kanske skiftande) åsikter om begreppet ”att döda”. Detta gropverktyg beskrivs närmare i avsnitt 6.3.4.

För just den här åsiktslinjen kan du:

1. Skapa en ”linje” som är tillräckligt lång för att alla elever ska kunna ställa sig utmed den. Lägg till exempel ut ett långt rep eller ett snöre.
2. Placera en skylt i ena änden med texten ”Berättigat” och en skylt i andra änden med texten ”Oberättigat”. Gå igenom de övriga alternativen i figur 65 om eleverna behöver hjälp att förstå gradskillnaderna mellan enighet och oenighet.

FIGUR 65: ÅSIKTLINJE ÖVER BEGREPPET "ATT DÖDA"

Förslag på ämnen till en åsiktslinje om "att döda", för elever 8–14 år:

- Att döda en varg innan den dödar ett får innan du dödar fåret.
- Att döda bakterier eller virus.
- Att döda som sport, till exempel rävjakt.
- Att döda gissel som myror och mygg.
- Om du inte märker att du dödar, till exempel kör över en igelkott på vägen.
- Att döda djur för att äta.
- Att döda växter för att äta.
- Att döda sniglar som äter upp dina växter.
- Två fel kan aldrig bli ett rätt.
- Att döda människor är mer fel än att döda djur. Men om människan var skyldig och djuret oskyldigt?
- Att döda de skyldiga för att försvara de oskyldiga.

Kompletterande ämnen för elever 14–16 år:

- Dödsstraff för seriemord.
- Dödsstraff för ett enskilda mord.
- Dödsstraff för en tonåring som har mördat någon.

- Att dö själv för att rädda någon annans liv (till exempel en förälder som drunknar för att rädda sitt barn).
- Krig.
- Dödshjälp.
- Självmord.
- Assisterat självmord.
- ”Ett öga för ett öga.”
- Någon blir knuffad från en tolvvåningsbyggnad och landar på en person som dör. Både den som knuffade och den som blev knuffad blir straffade.
- Att döda någon genom att vägra personen en organtransplantation eftersom någon annan behövde organet mer.
- Det finns bara tillräckligt med luft i syrgastuben för att rädda en av två dykare, så en av dem lämnas att omkomma.
- Siamesiska tvillingar, båda kommer att dö inom ett par månader eller den ena kan räddas genom en separerande operation.

Ett annat gropverktyg som kan användas i den här utmaningsmodellen är linjär rangordning, som beskrivs i avsnitt 6.3.3.

Exempelfrågor: När är dödande mest motiverat?

- krig
- att kliva på en snigel
- skadedjursbekämpare
- dödsstraff
- att avliva djur
- dödshjälp för människor
- som försvar
- som hämnd
- vårdslöshet.

STEG 4: REFLEKTERA*Exempel på tillbakablickande frågor*

- Finns det någon gradskillnad i vilken utsträckning vi accepterar dödandet av levande varelser?
- Går det någonsin att värdera allt liv lika mycket?
- Är det alltid fel att döda?
- Kan mord någonsin motiveras?
- Har du några fler frågor kring ”att döda”?

10.4 HUSDJUR

ÅLDERSGRUPPEN 6–16 ÅR.

Ämnen: Matematik – att jämföra djur, NO/biologi – livsprocesser och levande varelser.

STEG 1: DEFINIERA BEGREPPET

Begreppet husdjur ger möjlighet att ställa frågor om sådant som naturen, kamratskap och vanor.

Förhållandet mellan människan och andra djur har haft stor betydelse under mänsklighetens utveckling. Hur kommer det sig att vissa djur har gått från att vara mat till att bli vänner, och vilken betydelse har detta förhållande? I Storbritannien har 46 procent av hushållen husdjur (PFMA, Pet Populations report, 2015)¹⁰⁸ vilket innebär att många av oss gör ett djur till familjemedlem, men varför?

Utmaningspotential

- Vad gör ett djur till en kamrat men ett annat till mat?
- Under vilka förhållanden bör vi inte ha ett djur som husdjur?
- Hur vet vi om ett djur är ett husdjur eller inte?

STEG 2: SKAPA KOGNITIV KONFLIKT

Några av de viktigaste områdena att utforska i anslutning till begreppet ”husdjur” är:

- ansvar
- önskningsar och behov
- val
- beslutsfattande
- omsorg om djur
- skötsel
- människans natur
- kamratskap
- vanor.

Förslagen på frågor nedan har delats in i olika ”vinglingar”, som du kan läsa mer om i avsnitt 5.4.1. I följande stycke används samma anmärkningar som i avsnitt 5.4.2. De är:

- (A) representerar huvudbegreppet.
- (B) representerar elevens grundsvår.
- (*inte A*) är när motsatsen till begreppet (A) prövas.
- (*inte B*) är när motsatsen till svaret (B) prövas.
- (G) är en generalisering
- (S) är det specifika exemplet.
- (K) kvantifierbart.

FRÅGOR SOM KAN LEDA TILL KOGNITIV KONFLIKT HOS ELEVER I ÅLDERN 6–12 ÅR:*Vingling 1*

Fråga: Vad är ett husdjur? (A)

Svar: Något som bor i våra hem. (B)

Fråga: Så allt som bor i mitt hem (B) är husdjur (A)? Till exempel: mössen på vinden, blomman i köket och möglet i kylskåpet?

Vingling 2

Fråga: Vad är ett husdjur? (A)

Svar: Något som bor i våra hem. (B)

Fråga: Betyder det att något som inte bor i våra hem (inte B) inte kan vara ett husdjur (inte A)?

Till exempel: en kanin som bor i en bur på tomten, en häst som bor i hagen, en fisk som bor i en damm, en hund som bor i hundgården när vi inte är hemma?

Vingling 3

Fråga: Vad är ett husdjur? (A)

Svar: Ett djur som vi har som sällskap. (B)

Fråga: Måste husdjur alltid (G) ge oss sällskap?

Till exempel: Om ditt husdjur inte var tillsammans med dig under dagen (S) skulle det inte vara ditt husdjur längre (G)?

Vingling 4

Fråga: Kan vilket djur som helst vara ett husdjur?

Svar: Nej, inte om de är för stora. (B)

Fråga: Hur stora? (K)

Svar: Större är ytterdörren.

Fråga: Så om ett djur är större än min ytterdörr (A) kan jag definitivt alltså inte ha det som husdjur? (B)

Svar: Nej.

Fråga: Men om jag har en jättestor ytterdörr, som en ladugårdsdörr (K), kan jag ändå inte ha det som husdjur? (inte A)

Svar: Nej. Men ju mindre ett djur är desto mer sannolikt är det att du väljer det som husdjur.

Fråga: Verkligen?

FRÅGOR SOM KAN LEDA TILL KOGNITIV KONFLIKT HOS ELEVER I ÅLDERN 6–12 ÅR:

- Är det rätt eller fel att ha husdjur? Är det alltid rätt eller fel?
- Kan vi verkligen ”känna” våra husdjur?
- Vad gör ett djur till husdjur och ett annat inte?
- Varför är vissa djur sällskap och andra mat?
- Växter är levande varelser, kan man ha dem som husdjur/sällskap?

- Måste ett husdjur vara ett djur?

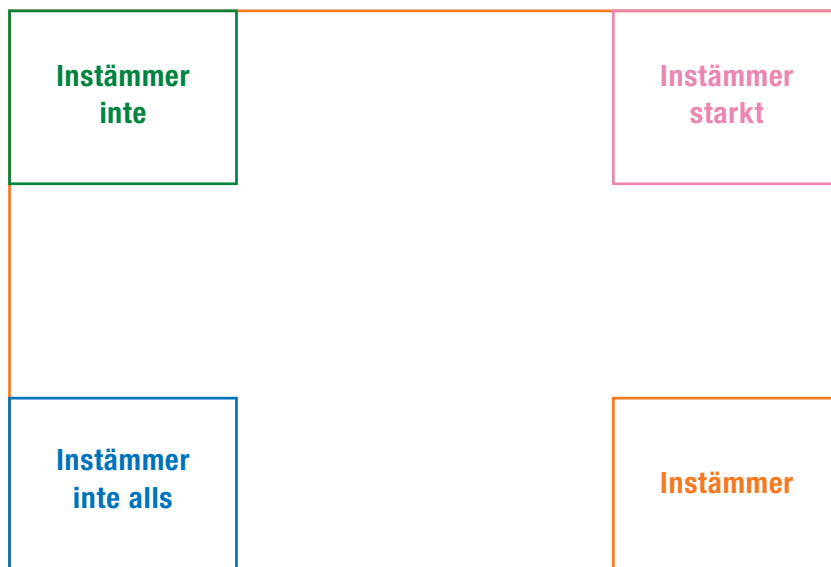
FLER FRÅGOR SOM KAN LEDA TILL KOGNITIV KONFLIKT HOS ELEVER I ÅLDERN 12–16 ÅR:

- Vad skiljer ett tamt djur från ett annat som lever i frihet?
- Djur i vissa delar av världen är husdjur, men i andra världsdelar är de mat. Är det okej?
- Matchar det som människor vill ha av ett husdjur behoven hos djuret?
- Fyller människor djurens behov eller fyller djuren människors behov?
- Är det okej att ha djur av praktiska skäl, som hjälp för att underlätta vårt arbete, som levande redskap?
- Är det rimligt att ha ett husdjur och samtidigt ogilla att djur hålls i fångenskap?
- Är människan det enda djuret som har husdjur?
- Kan en människa vara husdjur till sitt djur?
- Om ditt husdjur betraktas som en medlem i familjen, är det då inte längre ett husdjur?

STEG 3: KONSTRUERA FÖRSTÅELSE

Beroende på hur dialogen utvecklar sig kan åsiktshörn vara ett bra sätt för eleverna att börja förklara och knyta ihop sina tankar. Åsiktshörn beskrivs närmare i avsnitt 6.3.5.

FIGUR 66: ÅSIKTSHÖRN ÖVER BEGREPPET "HUSDJUR"

Påståenden till åsiktshörn, för elever 6–12 år:

- Att ha husdjur är acceptabelt.
- Ett djurs starkaste önskan är att leva i frihet.
- Att äga husdjur får oss att känna oss mänskliga.
- Ett husdjur är en person med päls.
- Människor borde alltid ha två av samma slags husdjur, så att de kan vara tillsammans när deras människokompisar inte är hemma.
- Det är okej att ha djur som en sorts dekoration, som guldfiskar.
- Djur är ansvariga för sina handlingar.
- Man bör omplacera ett djur om man inte kan ge det ett bra liv.
- Om husdjur inte springer bort så betyder det att de vill stanna.
- Husdjur skulle inte överleva eller trivas om de levde i naturen.

- Husdjur skiljer sig från andra djur genom att vi betraktar dem som ”vänner” snarare än som ”mat”.
- Djur kan vara givande för alla.
- Djuraffärer är inget annat än djurfängelser.
- Bara vissa människor borde tillåtas att äga husdjur.

Kompletterande påståenden för elever 14–16 år:

- Det är själviskt att vilja äga ett husdjur.
- Det är en mänsklig instinkt att vilja ha ett husdjur.
- Det skulle vara i djurens intresse om sedvanan att ”hålla husdjur” inte fanns.
- I grund och botten är husdjur uppstoppade djur som kan röra sig utan batterier.
- Vi berövar djuren något om vi har dem som husdjur.
- Människor ska ha makten över alla andra levande varelser.
- Bara eländiga, ofullständiga människor kan vilja hålla medlemmar av andra arter i fångenskap.
- Stamtavlor är inte naturligt, de finns bara för att vi har hittat på dem, så nu har vi ett ansvar för att sköta dem.
- Om någon inte förstod begreppet ”husdjur” skulle de tro att det var husdjuren som bestämde.
- Att välja ett husdjur skiljer sig inte från att välja en livspartner.
- Människor ger husdjur ett tryggt och bekvämt liv och skyddar dem från faror som de annars skulle behöva möta.
- Det är orättvist mot djuret att behandla det som en familjemedlem.
- Husdjur behöver veta vem som är deras ledare.
- Det är grymt att behandla husdjur som om de vore människor.

Ett annat gropverktyg som kan passa till det här begreppet är begreppslinjer, som beskrivs i avsnitt 6.3.6.

FIGUR 67: BEGREPPSLINJE ÖVER BEGREPPET "HUSDJUR"

DRESSERAD	KONTROLLERAD	VILD
------------------	---------------------	-------------

Exempelord att placera utmed linjen:

disciplinerad	domesticerad	tämjd
kontrollerad	inskränkt	otämjd
naturlig		förvildad

STEG 4: REFLEKTERA*Exempel på tillbakablickande frågor*

- Hur skiljer sig din uppfattning om husdjur från den i lektionens början?
- På vilka sätt skiljer det sig att ha ett djur som husdjur från att hålla ett djur i fångenskap?
- Vad har djurägare ansvar för?
- Vad är husdjur beroende av från sina ägare?
- Vilka egenskaper gör vissa djur till bra medlemmar i hushållet?
- Har du några fler frågor kring begreppet "husdjur"?

10.5 SOCIALT NÄTVERKANDE

ÅLDERSGRUPPEN 6–16 ÅR.

Ämnen: Media, hälso- och socialfrågor.

STEG 1: DEFINIERA BEGREPPET

Socialt nätverkande har utvecklats till ett fenomen under 2000-talet, men har på olika sätt förekommit tidigare under mänsklighetens hela historia. Därför är begreppet tacksamt att utforska, särskilt i form av en lärandeutmaning. Företealsens popularitet bland eleverna liksom dess inneboende risker ökar också intresset.

Utmaningspotential

- Vad finns det för fördelar respektive risker med sociala medier?
- Kan man ha vänner som man bara träffar på nätet?
- Hur stort ansvar bör var och en ta för sitt beteende på nätet?
- Kan man ha ett framgångsrikt socialt nätverk utan att använda internet alls?

STEG 2: SKAPA KOGNITIV KONFLIKT

Några av de viktigaste områdena att utforska i anslutning till begreppet ”socialt nätverkande” är:

- uppfinning
- datoranvändning
- internetsäkerhet
- vänskap
- verklighetsuppfattning
- reklam
- gemenskap
- kommunikation
- social kompetens.

Frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 6–12 år:

- Vad betyder ”online”/”uppkopplad”?
- Hur trygg är du online?
- Hur kan vi kommunicera med någon som vi inte har framför oss?
- Är det viktigt att tänka på att personen inte är framför oss?
- Varför använder människor sociala medier? Vilka sociala medier använder du?
- Hur ska människor avgöra vilka personer de ska lägga till på sin vänlista?

- Vad är vänskap? Kan man ha vänner som man bara träffar på nätet?
- Brukar du logga in på olika ställen? Delar du din position med dina vänner på nätet?
- Om ja, hur privat är din profil? Hjälper det att ha privata inställningar för sin profil? Är integritet bra? Kan det vara något dåligt?
- Vet dina föräldrar eller vårdnadshavare vad du gör på nätet?
- Skulle dina föräldrar eller vårdnadshavare ha nytta av att veta vad du gör på nätet?
- Tror du att din framtid kan påverkas av om du lägger upp personlig information och bilder på nätet?
- Kan sociala medier ha en positiv effekt på någons karaktär?
- Kan två personer ”träffas” på nätet?
- Vad är skillnaden mellan att posta något till någon på nätet och att säga det till dem personligen?
- Går det att hålla kontakten med vänner och delta sociala sammanhang utan att vara uppkopplad?

Fler frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 12–16 år:

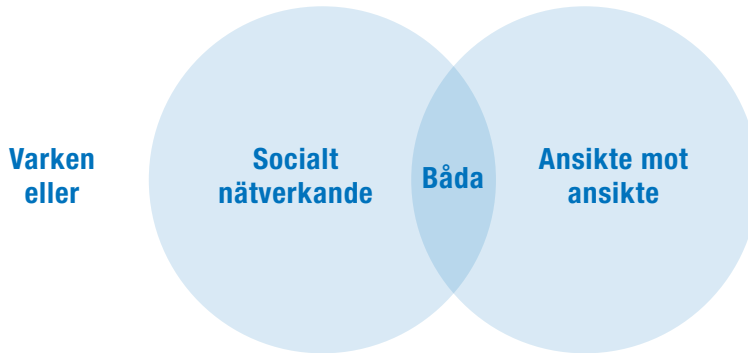
- Om internet skulle gå ner, skulle det göra det omöjligt att ha ett socialt nätverk?
- Ökar sociala medier vår popularitet?
- Om sociala medier gör oss populära, betyder det att vi måste använda sociala medier för att bli populära?
- Om man inte finns på sociala medier betyder det att man INTE är populär?
- Hur många vänner eller kontakter behöver man ha på nätet för att betraktas som populär?
- Kan det vara riskabelt att använda sociala medier? Vad finns det för tänkbara risker?

- Finns det några "gammaldags värderingar" som inte passar in i vår digitala tidsålder? Är det sorgligt eller oundvikligt?
- Påverkas vi av tekniken eller påverkar vi den?
- Kompenserar sociala medier för direktkontakt ansikte mot ansikte?
- Har sociala medier ändrat hur du ser på dig själv?
- Ändrar sociala medier sättet som människor betraktar varandra?
- Hur påverkar sociala medier ditt sätt att tänka?
- Vad är gemenskap? Kan gemenskap vara något annat än att vara i närheten av varandra rent fysiskt? Kan man verkligen säga att människor som sitter vid datorer eller andra elektroniska apparater utgör en gemenskap?
- Är effekterna av sociala medier på samhället mest positiva eller negativa?
- Vad är "vänskap" (är kanske definierat ovan)? Vilka olika nivåer på vänskap finns det? Kan vi vara socialt och mentalt friska när vi har vänner som vi aldrig har träffat? Jämför med de människor vi har omkring oss.
- Kan man bry sig om en annan person på sociala medier?
- Kan man behandla någon illa på sociala medier?
- Skulle någon bete sig annorlunda på sociala medier än ansikte mot ansikte eller i telefon? Hur kan det komma sig?
- Skulle någon vara ansvarig för om en idé som har uppstått på sociala medier blir till ett brott i den "riktiga" världen?

STEG 3: KONSTRUERA FÖRSTÅELSE

Genom att sortera och klassificera de egenskaper som bäst beskriver socialt nätverkande respektive kontakt ansikte mot ansikte kan eleverna få en större insikt om hur begreppets egenskaper kan definieras. De känner säkert till Venndiagram, annars beskrivs de närmare i avsnitt 6.3.9.

FIGUR 68: VENNDIAGRAM ÖVER SOCIALT NÄTVERKANDE

FIGUR 69: EGENSKAPER SOM KAN PLACERAS I VENNDIAGRAMET ÖVER SOCIALT NÄTVERKANDE

Det kan vara riskabelt.	Du kanske inte känner den du pratar med.
Det är lätt att uppfatta hur någon känner sig.	Man måste vara försiktig med vad man säger.
Man kan låtsas vara yngre eller äldre än man är.	Man kan uppskatta hur gammal någon kan vara.
Man kan känna sig säker på någons identitet om man har träffat dem förut.	Man vet om någon skämtar eller är allvarlig.
Det är lätt att förstå vad någon menar eftersom man hör det på deras tonfall.	Ansiktsuttryck gör det lättare att förstå någon.
Det är enklare att prata privat.	Det är ett bra sätt att utbyta tankar och idéer.
En del personer tycker det är enklare att kommunicera på det här sättet.	Mobbare kan använda det här sättet för att mobba någon.
Det är ett fantastiskt sätt att hålla kontakten med vänner och familj.	Man kan träffa och ha kontakt med andra som har liknande intressen.

STEG 4: REFLEKTERA*Exempel på tillbakablickande frågor*

- Vilket råd skulle du ge någon som ska välja ett användarnamn?
- Vad bör man göra när man väljer ett lösenord?
- Vem kan du berätta för, om någon ber om privat information?
- Vad ska du göra om nätvänner vill träffas i verkligheten?
- Vilka är de bästa och sämsta sakerna med sociala medier?
- Vad kan man göra för att förhindra kriminella att använda sociala medier för att sikta in sig på dig?
- Vad ska du göra om någon skickar dig ett meddelande som tar upp privata frågor och får dig att känna dig obehaglig till mods?
- Vilka förmågor har du fått använda under den här lektionen?
- Hur kan det som du har funderat på i dag – eller det sätt som du har funderat kring det – bli användbart för dig i framtiden?
- Har du några fler frågor kring begreppet ”socialt nätverkande”?

10.6 BEVIS OCH INDICIER

ÅLDERSGRUPPEN 9–16 ÅR.

Ämnen: NO och matematik.

STEG 1: DEFINIERA BEGREPPET

Det är som bekant svårt att bevisa någonting bortom allt tvivel. En elev kan till exempel säga att hen kan bevisa sin identitet genom att visa upp sitt pass, men det kan ju vara förfalskat. Eller någon kan säga att det går att bevisa att solen går upp i morgon också, men det finns en minimal risk att världen går under till i morgon och då upphör alla soluppgångar! Det här kan låta skämtsamt, men det är i en rik källa till tankar att utforska med eleverna. Ni kan ha mycket roligt och eleverna kommer att få en bättre insikt i frågor som rör bevis och indicier.

Utmaningspotential

- Vad är skillnaden mellan bevis och indicier?

- Går det att över huvud taget bevisa något alls?
- Under vilka omständigheter skulle tillräckliga indicier bevisa ett fall?
- Vad är tillräckliga indicier?

STEG 2: SKAPA KOGNITIV KONFLIKT

Några av de viktigaste områdena att utforska i anslutning till ”bevis och indicier” är:

- bekräftelse
- intygande
- verifiering
- data
- test
- garanti
- säkerhet
- förklaring.

Följande är ett utdrag från en verklig dialog mellan en lärare och hennes elever:

LÄRAREN: Jag slår vad om att ni inte kan bevisa någonting för mig!

ADAM: Jag kan! Jag kan bevisa att jag sitter här.

LÄRAREN: Hur då?

ADAM: Tja, titta, här är jag! (vinkar)

LÄRAREN: Men hur kan jag veta att jag inte bara föreställer mig dig?

RACHEL: Du kan gå fram och ta på Adam.

LÄRAREN: Men när jag rör vid något i mina drömmar betyder det ju inte att jag verkligen har rört vid det – så jag kanske drömmer om hela det här samtalet.

RACHEL: Men man måste sova för att kunna drömma och du sover inte.

TAS: Nej, så är det inte, du kan dagdrömma utan att sova.

LÄRAREN: Bra synpunkt, Tas. Kan någon bevisa att det här inte är en dröm?

ANNIE: Man kan inte känna dofter när man drömmer, men jag kan känna dofter här.

LÄRAREN: Men hur vet du att människor inte kan känna dofter när de drömmer?

ANNIE: Jag har aldrig gjort det i alla fall.

LÄRAREN: Är det tillräckligt för att bevisa att människor inte kan känna dofter?

LAURIE: Antagligen inte.

LÄRAREN: Okej, vi tar ett annat exempel. Går det att bevisa att spöken antingen finns eller inte?

ANITA: Ja, om någon skulle se ett spöke så skulle det bevisa att spöken finns.

LÄRAREN: Men om ingen annan kunde se just det spöket?

ANITA: Okej, om alla kunde se det här spöket så skulle det bevisa att spöken finns.

LÄRAREN: Betyder det att om bara en enda person inte kan se spöket så finns det inga spöken?

KALIM: Nej, det skulle räcka om majoriteten av alla kunde se spöket.

LÄRAREN: Så har bevis att göra med vad majoriteten anser?

ELLIE: Ja.

LÄRAREN: Men det fanns en period i historien, under 900-talet, när majoriteten av alla trodde att jorden var platt – var det bevis för att jorden är platt?

Frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 9–12 år:

- Om vi kan röra, smaka, dofta, höra och se något, är det tillräckligt för att bevisa att något existerar?
- Om vår magkänsla säger oss att något är verkligt, bevisar det dess existens?
- Om jag har en fågel som husdjur, räcker det för att bevisa att mitt husdjur kan flyga?
- Om jag har en hund som husdjur, räcker det för att bevisa att mitt husdjur kan skälla?
- Har du tillräckligt med indicier för att kunna bevisa vem du är, bortom allt tvivel?
- Om det inte går att få fram motbevis, betyder det att något är bevisat?

- Det är i början av december och kalkonen Tom funderar över sitt liv. Varje dag de senaste 300 dagarna har bonden Jones skött om Tom. Han har fått mat, vatten, skydd och mediciner när han har behövt det. Är det tillräckliga bevis för att bonden Jones tycker om Tom?
- Solen har gått upp varje dag sedan jorden skapades. Räcker det för att bevisa att solen kommer att gå upp i morgon?
- Om dina fingeravtryck skulle upptäckas på en brottsplats, bevisar det att du har varit där?
- Du ser rök – är det indicier eller bevis för (eller ingetdera) att det brinner?

Fler frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 12–16 år:

- Det har aldrig inträffat att någon skulle leva för alltid. Bevisar det att även jag en dag kommer att dö?
- Måste indicier vara obestridliga för att bevisa något?
- Om man har absoluta bevis för att något kommer att upprepas, är det tillräckligt för att med all säkerhet förutsäga att det kommer att inträffa i framtiden?
- Hur skulle du kunna bevisa för en blind person att det finns färger?
- Filosofen David Hume (1711–1776)¹⁰⁹ skrev ”En vis man anpassar sin uppfattning till bevisen”. Vad menade han med det?
- Har något någonsin kunnat bevisas för all framtid?
- Hur många indicier behövs det för att kunna bevisa något?
- Kan du bevisa att du inte bara är ett påhitt av någons fantasi?
- Om du kan bevisa något som senare visar sig vara falskt, var det då någonsin bevisat?
- Behöver vi verkligen bevis?

STEG 3: KONSTRUERA FÖRSTÅELSE

Vad finns det för likheter och skillnader mellan följande?

- Bevis och indicier

- Indicier och data
- Bevis och fakta
- Bevis och sanning
- Bevis och kunskap
- Bevis och tro
- Bevis och iakttagelse
- Indicier och fakta.

FIGUR 70: BEGREPPSTABELL ÖVER BEVIS OCH INDICIER

Exempel	Bevis	Indicier	Båda	Inget
Martha berättar för alla att hon heter "Martha".				
Martha visar sitt pass för alla där det står att hennes fullständiga namn är "Jane Martha Smith".				
John förklarar bråkdelar för sin yngre bror genom att skära upp en kaka i fyra delar.				
Emma säger att hon har två marsvin.				
Emma visar fotografier av sina marsvin.				
Mia säger att hon kan räkna till hundra på portugisiska. Hennes mamma intygar det.				
Michael säger att hans papegoja kan flyga. Sedan visar han en video där papegojan flyger.				
Museguiden visar några dinosaurieben och säger att dinosaurier levde för ungefär 200 miljoner år sedan.				

STEG 4: REFLEKTERA*Exempel på tillbakablickande frågor*

- Är bevis samma sak som indicier?
- Hur mycket indicier behöver vi för att kunna bevisa något?
- Är det möjligt att bevisa något utan en följande förklaring?
- Varför är det viktigt att söka indicier och bevis?
- Vad finns det för problem med indicier och bevis?
- Hur skiljer sig dina tankar kring bevis och indicier nu från i början av lektionen?
- Har du några fler frågor kring begreppen ”bevis och indicier”?

10.7 RISK

ÅLDERSGRUPPEN 7–18 ÅR.

Ämnen: NO, idrott, media, medborgarskap.

STEG 1: DEFINIERA BEGREPPET

Begreppet risk inkräktar på många aspekter av människors liv, där barn och ungdomar inte är undantagna. Det finns ofta en diskrepans mellan vår uppfattning om risk och sannolikheten för att något ska inträffa, och det kan undersökas under den här lektionen.

För att reflektera kring det här begreppet kan följande rubriker vara bra utgångspunkter för ett begreppsdiagram eller en tankekarta.

Utmaningspotential

- Vad är det för skillnad mellan risk och möjlighet?
- Går det att undvika alla risker?
- Under vilka omständigheter kan lagom mycket risk vara bra?
- Är risk något subjektivt eller objektivt?

STEG 2: SKAPA KOGNITIV KONFLIKT

Några av de viktigaste områdena att utforska i anslutning till begreppet ”risk” är:

- riskbedömning
- konsekvens
- personlig risk
- oundviklig risk
- okänd risk
- åldersrelaterade risker
- fara
- psykologiska risker.

Frågor att ställa till eleverna om risk:

- Vad är en risk?
- Vem har tagit en risk i dag?
- Tar jag några risker med att stå här nu? Vilka risker är det?
- Om jag håller en dålig lektion och ni inte lär er någonting, innebär det en risk? Innebär det en risk för mig? Innebär det en risk för er?
- Bör vi överväga alla tänkbara risker innan vi gör något?
- Hade det varit säkrare för mig att stanna kvar i sängen i morse? Hade det inneburit några risker om jag hade gjort det?
- Skulle de riskerna ha visat sig direkt?
- Om det innebär en risk att vara här nu och en risk att inte vara här, hur ska jag veta vad jag ska göra?
- Finns det någon gräns för hur stora risker någon kan ta? Är det lika för alla människor?
- Vem skulle kunna avgöra hur stora risker man kan ta? För en soldat? För en skolelev? För en kirurg?
- Har du fattat beslut kring alla de risker som du har mött i dag?

- Borde vi bara ta risker om de är oundvikliga eller värda det i form av en belöning?
- Är det dumt att riskera något för nöje?
- Kan risktagande innebära njutning? Är det logiskt?
- Varför sysslar människor med extremsporter? Tänker de som håller på med extremsporter på riskerna?
- Vem har bäst kontroll över risken: en bergsbestigare, en rugbyspelare eller en hoppflyttare? Betraktas något av detta som extremsport?
- Är det underligt att gilla risker?
- Behöver det finnas människor som kan hantera risker? Varför?
- Behöver det finnas människor som kan upptäcka och bedöma risker? Varför?
- Människor som gör konsekvensanalyser av risker konstaterar att om mycket små barn använder en Bunsenbrännare riskerar de att bränna sig allvarligt och att människor som råkar ut för en olyckshändelse i en simbassäng riskerar att drunkna. Varför tar vi då små barn till simhallen men låter dem inte använda Bunsenbrännare förrän i gymnasiet?

Fler frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 7–11 år:

- Tar alla levande varelser risker?
- Tänker djur på de risker som de tar?
- Finns det risker som vi inte kan se?
- Är risker alltid något som vi kan röra, smaka, dofta, höra eller se?
- Kan risker göra oss rädda?
- Är rädsla alltid något dåligt?
- Vad är befogat att bli rädd för?
- Vad är onödigt att bli rädd för?
- Om du inte är rädd för något, innebär det då att det inte är en risk?
- Är andra människor en risk?

- Borde vi undvika riskabla människor?
- Hur vet vi om någon utgör en risk?
- Är riskabel samma sak som farlig?
- Om vi tror att någon utgör en risk för oss, borde vi då vara rädda för den personen?
- Om vi har bestämt oss för att inte vara rädda för någon som utgör en risk för oss, hur bör vi då uppträda mot personen?

Fler frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 12–14 år:

- Kan det någonsin vara rimligt att ta en risk som skulle kunna innebära allvarliga konsekvenser?
- Finns det någon gräns för hur stora risker jag bör ta för att skydda min familj?
- Är fysisk risk alltid otäckare än psykologisk risk? Kan psykologiska risker vara farliga?
- Innebär det en risk att ha pengar? Är det en större risk att ha mycket pengar?
- Borde jag ta en risk med mina pengar om det skulle innebära att min familj fick det bättre?
- Borde jag ta en risk med mina pengar om det skulle göra mig glad?
- Är det mer riskabelt för en fattig person att ägna sig åt spel än för en rik person?
- Är grupper av människor eller enskilda individer mest riskbenägna?
- Kan grupper göra oss modiga eller dumma inför en risk?

Fler frågor som kan leda till kognitiv konflikt hos elever i åldern 14–18 år:

- Är det sant att yngre män tar fler risker än äldre män?
- Har kvinnor en annan inställning till risker än män? Är det medfött eller beror det på uppfostran?

- Kan upprepat risktagande betraktas som ett beroende? Är beroendet i sig farligt eller skadligt eller bara själva risken?
- Vilka risker skulle en person som just har bildat familj ta, jämfört med en person som inte har familj och tvärtom?
- Riskerar en yrkessoldat allt enbart för sitt land?
- Människans förmåga att uppfatta och hantera risker har inneburit att mänskligheten kunnat blomstra. I det moderna samhället kan risker nu mätas. Är det bättre för oss att vara medvetna om statistiska risker eller borde människor fortsätta att lyssna till sin instinkt och magkänsla?
- Framställs alla risker på samma sätt för oss?
- Borde det vara individens ansvar att hantera risker när man är vuxen?
- Varför ignorerar eller struntar människor i säkerhetsföreskrifter?

STEG 3: KONSTRUERA FÖRSTÅELSE

Vad finns det för likheter och skillnader mellan följande?

- Risk och fara
- Risk och rädsla
- Risk och konsekvens
- Risk och sannolikhet
- Risk och möjlighet
- Risk och spänningssökande/tillfredsställelse
- Risk och riskhantering
- Risk och hälsa och trygghet
- Risk och nödvändighet
- Risk och dumdrighet
- Risk och kurage
- Risk och mod
- Risk och belöning

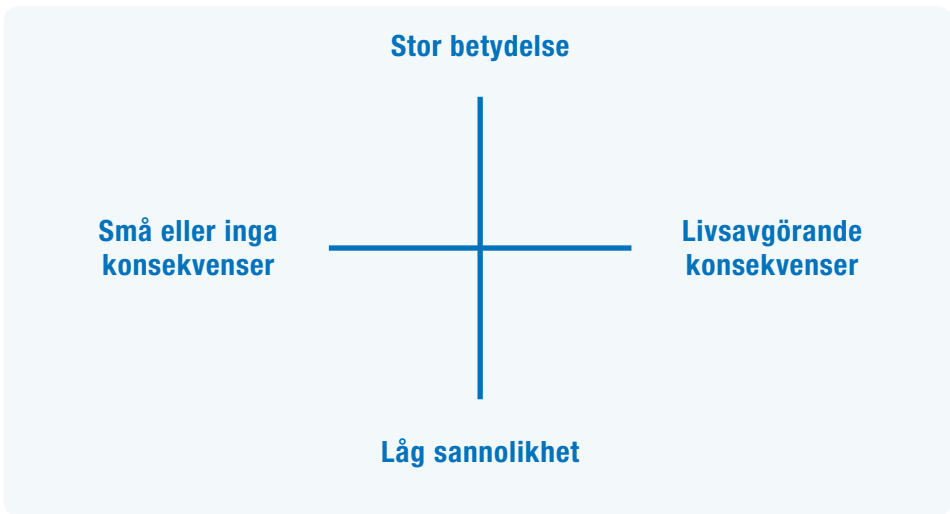
- Risk och personlighet
- Risk och attityd
- Risk och sårbarhet
- Risk och rationalitet.

Be eleverna fundera på de ”risker” som beskrivs i listan nedan och bestämma i vilken ruta i figur 71 de passar in i. Några av riskerna är avsiktligt vaga (till exempel stöld) för att bidra till fortsatt dialog.

- Trafikolycka
- Orolig mage
- Ramla av cykeln
- Ramla från en skyskrapa
- Ett slagsmål
- Konkurs
- Arbetslöshet
- En brännskada
- En flygplanskrasch
- En bostadsbrand
- Stöld
- Våld
- Terroristattack
- Att skära sig i fingret
- Att förlora ett vad
- Hunger
- Hemlöshet
- Ett misslyckande
- Att förlora någon som man älskar

- En farlig person
- En badolycka
- Krig.

FIGUR 71: DIAGRAM ÖVER BETYDELSE–SANNOLIKHET

TILLÄGG FÖR ÄLDRE ELEVER

Sluppmässiga par

Använd listan över personer respektive risker nedan för att bilda sluppmässiga par.

Person:

- äldre änkring
- småbarnsmamma
- 18-årig kille
- 10-årigt barn
- 30-årig banktjänsteman/valutahandlare
- medelålders akademiker
- hemlös 25-åring.

Risk:

- långvarig skuld
- farlig men livräddande operation
- stress
- fysiska svårigheter
- fysisk kamp/våld
- exponering för extremt väder
- överdrivet alkoholbruk.

Be eleverna använda ”Think – Pair – Share”-metoden (se avsnitt 3.1) för att fundera på hur respektive person skulle förhålla sig till den risk de har parats ihop med. Be dem välja ut flera olika perspektiv.

Frågor som kan underlätta:

- Varför skulle personen ha den inställningen till risken?
- Skulle den inställningen skilja sig från en annan persons?
- Vad skulle orsaka att de fick den inställningen?
- Om deras liv förändrades skulle det påverka deras inställning till risk?

STEG 4: REFLEKTERA

Exempel på tillbakablickande frågor

- Vad är en risk?
- Har din uppfattning om begreppet ”risk” förändrats under lektionen?
- När du ställs inför en risk, eller ser hur andra människor förhåller sig till risk, kommer du att reagera annorlunda utifrån den uppfattning som du nu har utvecklat?
- Kommer du att bete dig annorlunda i förhållande till risker efter den här lektionen?
- Kommer du att vara mer medveten om ditt beteende i förhållande till risker beroende på sådant du har övervägt under den här lektionen?
- Har du några fler frågor kring begreppet ”risk”?

- Är det bra med en djupare förståelse av risker?
- Är det bra att kunna bedöma risker objektivt?